अनिरुद्र तिम्सिनाको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन - लेखनाथ भेटवाल, २०६९

अनिरुद्र तिम्सिनाको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
लेखनाथ भेटवाल
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर,२०६९

शोध निर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्व विद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षका छात्र लेखनाथ भेटवालले दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि मेरा निर्देशनमा रही तयार पार्नु भएको **अनिरुद्र तिम्सिनाको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मितिः २०६९/०६/

....

रमेश प्रसाद भट्टराई
सह-प्राध्यापक
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्व विद्यालय,
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय,
नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, मानिविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत विश्व विद्यालय क्याम्पसका छात्र लेखनाथ भेटवालले त्रि.वि., स्नातकोत्तर तहमा नेपाली विषयको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नु भएको **अनिरुद्र तिम्सिनाको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

१. विभागीय प्रमुख, प्रा.डा. देवी प्रसाद गौतम ....

२. शोधनिर्देशक, सह-प्रा. रमेश प्रसाद भट्टराई ....

३. बाह्य परीक्षक, ...

मितिः २०६९/०६/

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले आदरणीय गुरु **सह-प्रा.रमेश प्रसाद भट्टराई**को कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्ना विविध व्यवहारिक कठनाइका बीचमा पनि अमूल्य समय निकाली अत्यन्तै सौहाद्रपूर्ण तवरले मलाई यस शोधकार्यमा समुचित निर्देशन दिनुहुने शोधनिर्देशक श्रद्धेय गुरुप्रति सर्वप्रथम म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोध प्रस्तावलाई स्वीकृति प्रदान गरी मलाई यो शोधकार्य गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा.देवीप्रसाद गौतम ज्यूप्रति म कृतज्ञ छु । यस शोधपत्रको तयारी गर्ने क्रममा आवश्यक सामग्रीहरू उपलब्ध गराउनुका साथै आवश्यक जानकारी दिई सहयोग गर्नुहुने नेपाली केन्द्रीय विभागका सम्पूर्ण श्रद्धेय गुरुज्यूप्रति म हार्दिक अभार प्रकट गर्दछु ।

हालसम्मको अध्ययनका क्रममा प्रेरणा प्रदान गरिरहनु हुने मेरा पूज्य पिता अभिनारायण भेटवाल र माता टीकादेवी भेटवालप्रति म ऋणि छु । शोधकार्यका क्रममा विविध सामग्रीहरू उपलब्ध गराई सहयोग गर्ने त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय, विभागीय पुस्तकालय, पाठ्य सामग्री पसल घण्टाघर प्रति धन्यवाद दिनु म आफ्नो कर्तव्य ठान्दछु । शोधपत्र तयार पार्दा आवश्यक सहयोग प्रदान गर्नुहुने रमेश ढकाल, पुण्यप्रसाद भेटवाल, छविलाल कडरिया, दुर्गाप्रसाद भेटवाल, सीता ढकाल, सरस्वती ढकाल र भाइ नगेन्द्र भेटवाल लगायत सम्पूर्ण सहयोगी महानुभावहरूप्रति म कृतज्ञ छु । प्रस्तुत शोधपत्रलाई यथासम्भव शुद्धताका साथ बडो लगनशीलता पूर्वक टङ्कण गर्ने कीर्तिपुरकी दिव्या क्षेत्री 'पूर्णिमा'लाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

....

लेखनाथ भेटवाल
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर, काठमाडौं

शैक्षिक सत्र २०६५/०६६
क्रमाङ्क ६
मिति : २०६९/०६/

विषय सूची

	पृष्ठ संख्या
पहिलो परिच्छेद : शोधपरिचय	**१-५**
१.१ विषय परिचय	१
१.२ समस्या कथन	१
१.३ शोधपत्रको उद्देश्य	२
१.४. पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५ अध्ययनको औचित्य	३
१.६ अध्ययनको क्षेत्र र सीमाङ्कन	४
१.७ सामग्री सङ्कलन विधि	४
१.७.१ प्राथमिक स्रोत	४
१.७.२ द्वितीयक स्रोत	५
१.८ शोधविधि	५
१.९ शोधपत्रको रूपरेखा	५
दोस्रो परिच्छेद : अनिरुद्र तिम्सिनाको जीवनीको अध्ययन	**६-२१**
२.१ पृष्ठभूमि	६
२.२ जन्म र जन्मस्थान	६
२.३ पारिवारिक पृष्ठभूमि	६
२.४ बाल्यावस्था	७
२.५ उपनयन	८
२.६ शिक्षादीक्षा	८
२.६.१ अक्षर आरम्भ	८
२.६.२ विद्यालयीय शिक्षा	९
२.५.३ उच्च शिक्षा	९
२.६ पारिवारिक जीवन र सन्तान	१०
२.७ आर्थिक अवस्था	११
२.८ जागिरे जीवन	१२
२.९ संस्थागत संलग्नता	१३
२.१० रुचि र स्वभाव	१४
२.११ भ्रमण	१४

२.१२ साहित्यिक सिर्जनाको प्रेरणा र प्रभाव	१९
२.१३ जीवनीको निष्कर्ष	२१
तेस्रो परिच्छेद : अनिरुद्र तिम्सिनाको व्यक्तित्व	**२२-३२**
३.१ व्यक्तित्वको पृष्ठभूमि	२२
३.२ अनिरुद्र तिम्सिनाका व्यक्तित्वका आयामहरू	२३
३.२.१ बाह्य व्यक्तित्व	२३
३.२.२ आन्तरिक व्यक्तित्व	२३
३.३ व्यक्तित्वका दुईपाटा	२४
३.३.१ साहित्यिक व्यक्तित्व	२४
३.३.२ साहित्येतर व्यक्तित्व	२८
३.३.३ जीवनी, व्यक्तित्व र साहित्यिक लेखनका बीच अन्तःसम्बन्ध	३१
३.४ निष्कर्ष	३२
चौथो परिच्छेद : अनिरुद्र तिम्सिनाको कृतित्वको अध्ययन	**३३-१२५**
४.१ पृष्ठभूमि	३३
४.२ कविताको सैद्धान्तिक चिनारी/आधार	३३
४.२.२ काव्य सम्बन्धी पूर्वीय र पाश्चात्य मान्यता	३४
४.२.२ काव्य वा कविताको परिभाषा	३५
४.२.२.१ पाश्चात्य साहित्य शास्त्रीहरूको काव्य सम्बन्धी परिभाषा	३५
४.२.२.२ काव्य वा कविता सम्बन्धी पूर्वीय मान्यता	३५
४.२.२.३ नेपाली विद्वान्हरूका काव्य सम्बन्धी परिभाषा	३६
४.३ कविता विश्लेषणका सिद्धान्तहरू	३७
४.३.१ कविताका तत्त्वहरू	३७
४.३.१.१ शीर्षक	३७
४.३.१.२ संरचना	३८
४.३.१.३ विषयवस्तु	३८
४.३.१.४ लयविधान	३९
४.३.१.५ कथनपद्धति	३९
४.३.१.६ भाषाशैली	४०
४.३.१.७ उद्देश्य	४१
४.४ आधुनिक नेपाली कविताको विकासक्रम	४१
४.४.१ नेपाली कविता परम्परा	४१

४.४.२ नेपाली कविता परम्परामा अनिरुद्र तिम्सिनाको आगमन ४४
४.४.३ अनिरुद्र तिम्सिनाको साहित्यिक यात्रा ४६
४.५ **मेरो ढाकर** कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण ४९
४.५.१ कथ्य संरचना ४९
४.५.२ विषयवस्तु ५३
४.५.२.१ निम्नवर्गीय चित्रण ५३
४.५.२.२ ग्रामीण जनजीवनको प्रस्तुति ५७
४.५.२.३ प्रकृति चित्रण ६१
४.५.२.३.१ राष्ट्रिय प्रकृति चित्रण ६२
४.५.२.३.२ आञ्चलिक प्रकृति चित्रण ६४
४.५.२.३.३ स्थानीय प्रकृति चित्रण ६५
४.५.२.४ सामन्ती शोषण विरुद्धको अभिव्यक्ति ६७
४.५.२.५ सहिदको बलिदानी भावनाको महिमागान ७२
४.५.२.६ देशभक्ति ७७
४.५.२.७ जन्भूमिप्रतिको स्नेह ८४
४.५.२.८ मातापिता र गुरूप्रतिको श्रद्धा ८७
४.५.२.९ समसामयिक राजनीतिक स्थिति तथा समकालीन युग र परिस्थितिप्रति व्यङग्य ९१
४.५.२.१० पशुपंक्षीमाथि हुने शोषण र हिंसावृत्तिको विरोध ९८
४.५.२.११ शिक्षकको जीवनको चित्रण १००
४.५.३ बिम्ब, प्रतीक र अलङ्कारविधान १०१
४.५.३.१ बिम्ब प्रयोग १०२
४.५.३.२ प्रतीक प्रयोग १०७
४.५.३.३ अलङ्कार प्रयोग ११२
४.५.३.३.१ शब्दालङ्कार ११२
४.५.३.३.२ अर्थालङ्कार ११६
४.५.४ भाषाशैली १२०
४.६ निष्कर्ष १२४
पाँचौ परिच्छेद : उपसंहार १२६-१३१
सन्दर्भ सामग्री सूची १३२